

Cesta zapomenutou válkou

autor: Zdeněk Chaloupka (2017), dramaturgie Brit Jensen, zvuk Radim Dlesk

Osmnáct sovětských vagónů se monotónně pohybuje směrem k Donbasu, který se před více než dvěma lety stal synonymem bojů proruských separatistů s ukrajinskou armádou,“ uvádí svůj dokument z ukrajinské šedé zóny Zdeněk Chaloupka. „Tahle válka nikdy doopravdy neskončila, jen svět se o ni přestal zajímat.“ (ČRo Radio Wave)

Studentský dramaturgický tým k výběru tohoto snímku:

V neděli 6. dubna 2014 skupina demonstrantů obsadila sídlo gubernátora Doněcké oblasti na východě Ukrajiny. Měli jasný požadavek – připojení celé oblasti k Rusku. Začal tak střet, který jsme "po západnu" odsoudili a začali od něj dávat ruce stranou. Interní problém Ukrajiny? Ano, do 24. února 2022. Ten den se něco v nás hnulo a devět let trvající boje, o kterých nikdo nemluvil, přerostly v konflikt s globálním rozsahem...

Proč tam není dabing?

Na to je jednoduchá odpověď, já to nevím, já si to nepamatuju. Já vám možná ale nejdřív řeknu, jak to celé původně vzniklo. Protože ono to mělo bizarní vznik. Já jsem to tam původně nešel točit jako audio dokument, já jsem tam šel točit jako video. Takže většina těch zvuků, co tam jsou, tam jsou dodané až jako ex post. A trochu to na tom je cítit. Ale to, že jsem tam jel natočit video, a nakonec z toho vzniklo audio mi přijde vlastně dobrý, takový 2v1. Ale zároveň tam nebylo to audio přemýšlení u toho, takové to, musím si nahrát tohle dohrát tohle a tohle.

A ten dabing já vlastně nevím, jestli na to nebyly peníze tenkrát v rozhlase, nebo to nějak jako nešlo. Já bych na to fakt rád odpověděl, ale nepamatuju si to. Nějak prostě došlo k tomu, že jsem to musel celý říkat já. Nicméně ještě taková zajímavost, já jsem teďka ve čtvrtek přijel z Ukrajiny a tam jsem točil pro rozhlas vlastně úplně to samý. V podstatě by to mělo být o nějaký každodennosti války a mediálnímu obrazu a o zapomínání. A tam jsem se bavil s dramaturgem, který mi tvrdil, že dabing je možný, jenom prostě budeme muset najít ty peníze někde jinde, ale slíbil mi, že je najde, protože už bych to vlastně takhle dělat nechtěl. Takže tam všechny věci už chci mít. Já jsem tam točil hodně s Čechy. A ty, co by tam mluvily v ukrajinštině nebo ruštině, tak chci mít určitě dabované.

Jenom pro kontext, ten původní dokument měl premiéru v roce 2017. Byla to vlastně moje prvotina ještě z něčeho, co ani nemělo být audio. Proto to bylo takový složitý.

A to video mělo být přesně co?

Já jsem chtěl udělat video o tom životě v té šedé zóně. Jaké tam jsou aktuální problémy v tomto tehdy zapomenutém koutu země.

Jaký byl tvůj motiv pro zvolení tohoto druhu dabingu, kdy vyprávíš?

Podle mě to vzniklo z doporučení a příkazu Brit Jensen, které velmi děkuji. Ona mi dost pomohla ty texty sesumírovat, aby to dávalo smysl. A naučila mě to říct tak, aby to znělo aspoň trochu normálně. Protože já jsem měl problém s takovou tou divnou mluvou. To byla ta

nejhorší část, kdy já jsem seděl u mikrofonu a pořád jsme to opakovali do nekonečna, aby se to řeklo jako správně. I tvorba toho samotného textu byla hodně založená na konzultaci s Brit a myslím si, že mě to hodně posunulo v tom, jak o textu přemýšlet. Že to nemusí být tolik reportážní a doslovný a že se z toho dá udělat ten audio deník a že to vyzní spíše tak pocitově, než že by tam byl ten doslovný překlad s dabingem.

Jak to bylo s těmi ruchy, co jsi tam dodával později?

Zvuky jako chození do schodů a vlak ty jsem tam oddával později. Ale výbuchy a tak, ty byly nahraný přímo tam.

Když se vám řekne, že na to nejsou peníze, tak raději si snažte sehnat někoho, kdo vám to udělá zadarmo anebo to tam raději nedáte vůbec ten dabing?

Já bych to dneska už udělal jinak než tenkrát, ale tohle byla taková první zkušenost s tím rozhlasem a nepřišlo mi to jako ta nejhorší volba na světě, si to namluvit sám. V tom dokumentu, co jsem točil teď, jsem si ale vyloženě řekl, že ten dabing chci. Nějaké cesty tam vždy jsou, on ten rozhlas není nějaký zlatý důl, ale vždycky se to nějak dá udělat. Bývá to na rozhodnutí dramaturga, jestli na to ty peníze uvolní a uspoří je někde jinde. Já se omlouvám, fakt bych si rád na to pamatoval lépe na ty věci s tím dabingem, ale nepamatuju. Ale je pravda, že teď se tomu dabingu věnuje větší péče než dříve.

Jak se vlastně stalo, že tento materiál vznikl nakonec v audio podobě? Když to původně bylo video?

Já jsem v té době byl na FAMU a často se tam oslovovali spolužáci, zda něco nemají. Já si to moc nepamatuju, ale zkusím si ještě udělat takovou rešerši s Brit, ale ta si to asi taky nebude pamatovat. Ale myslím si, že to bylo, když jsem byl na FAMU a někdo mě oslovil a já jsem řekl, že nemám nic, ale byl jsem na Ukrajině a myslím si, že by z toho šlo něco postavit. Trochu v tom procesu vzniku tápu, vím, jak se to vyrábělo, ale kdo mě oslovil na začátku, tak to nevím.

(Hledá v telefonu)

Už jsem to ale našel, já sám jsem oslovil Brit Jensen přes email: „Dobrý den paní Jensen, dostal jsem na vás kontakt od svého spolužáka Lumíra. K. ohledně tvorby dokumentu pro pořad DokuVlna... Momentálně jedním o možném výjezdu do Mariupolu, což by znamenalo skvělou příležitost. Konkrétní záměr nemám. Je zde ale možné zpracovat téma v cizím jazyce pochopitelně s následným dabingem.“

Takže s dabingem nevím, ale už aspoň víme, jak to vzniklo.

A tebe teda oslovil Lumír?

Já jsem se s ním spíš bavil, než že by mě oslovil. On něco dělal a já jsem mu to asi záviděl a chtěl to dělat taky.

Zvuky, co jsme slyšeli pod tou narací, to pochází všechno z místa, kde jsi natáčel s kamerou a měl k tomu mikrofon. Jsou to věci, co jsi zamýšlel použít právě k tomu původnímu videu?

Většina z toho pochází z místa. Ale vlak tam třeba není, to jsem totiž nepředpokládal, že ve videu budu mít, jak jedu vlakem. Ten jsme dodávali později. Ale jinak ty ruchy ostatní jsou z místa.

Vyprávění je sugestivní, plné detailů, které asi měl nést spíše ten obraz. Vedl jste si třeba nějaký deník, kde jste si zapisoval pocity, které jste cítil?

Deník jsem si nevedl. Já mám pocit, že mám v těchto zónách takové rozostřené vnímání. Teď jsem měl ten pocit znovu, co jsem se vrátil z Ukrajiny. Já si to relativně dobře pamatuju. Tím, jak jsem to točil, tak když tam třeba popisuju náboženské ikony na modré budově, tak si to pamatuju, protože to mám natočené. Potom pro mě není náročné to popsat. Ale doporučuju si ty věci fotit. Když pak máte něco popsat, tak je dobrý se podívat na fotku a ten obraz přenést do toho zvuku. Proto doporučuju si ty věci zároveň fotit i když točíte audio. Ono se to pak hodí i pro propagaci. I nekvalitní fotografie vám pak pomůže. Deník jsem si tam nepsal, nemám tam na to moc čas nebo náladu. Jak se tam děje víc věcí. Ale jak říkám, já si to z těch situací, co byli intenzivní pamatuju.

Jaký byl časový odstup od toho, kdy jsi tam byl a kdy jsi tu naraci psal?

Nebyl moc velký. Bylo to třeba v rámci dvou měsíců nebo měsíce. Všechno jsem to měl v živé paměti.

Obrazový materiál pro FAMU byl pojatý jako dokument?

Ten obrazový materiál byl spíš pro Adru, plus já jsem si tam dělal takovou rešerši pro svůj další případný ukrajinský projekt. Já jsem to točil, aby oni ukázali tu pomoc. Myslím, že to mají na svém youtube do teď. Souhlasím s tím, že je to více takový reportážní styl než vyloženě dokumentární rozjímání nebo sledování jedné postavy se kterou strávím týden, tak to nebylo. Spíš je to takový audio deník. Něco na pomezí dokumentu a publicistické reportáže. Dokument by asi vyžadoval víc přípravy a už dopředu bych musel vědět, jak to pojmu.

Byl ten materiál požit všechen, co byl natočený, nebo se něco vyhazovalo?

Něco se určitě vyhazovalo, určitě tam není všechno, co jsem tam zaznamenal. Co se týká těch výjezdů, těch bylo určitě víc i těch natáčení v Mariupolu bylo víc. Pak šlo o to, to dramaturgicky sešroubovat dohromady, aby to nějak drželo. Ta humanitární pomoc je dost repetitivní svým způsobem. Každá nahrávka měla přinést něco navíc ne jenom v tom technickém smyslu, že tady trpí děti a tady trpí dospívající a tady staří. Což bylo dokola furt to stejné. My jsme se tomu snažili dodat takový další rozměr a myslím, že tam byla určitě místa, která tenhle další rozměr nesplňovaly, takže jsme je tam nedali. Většinou mám toho materiálu hodně a pak se to snažím zkracovat a hledat spojky a nějak to spojovat.

Udělám si rovnou reklamu, zítra vychází sedmidílná série – Orlice Karina zemřela. Eco true crime, proč lidé tráví dravé ptáky. To jsme dělali 3 roky. Je tam hodně využita papírková metoda. To znamená, že si napíšete zásadní scény a postavy. Vezmete si obrovský karton, který připevníte na zeď a pak si na něj pícháte na těch papírkách ty scény a postavy, jak to půjde za sebou a koukáte na to z dálky a různě to posouváte. Hrozně vám to zpřehlední, jak by ten dokument mohl fungovat. To je takový můj tajný typ pro větší série.

Neměl jsi, když teď ta válka vypukla do té horké fáze tendenci na tu Ukrajinu znovu vyjet a použít ten původní materiál a přidat k tomu časosběrně, jak se to posunulo?

To jsem teďka vlastně udělal na podzim a bude to řešit dramaturg Kuba Horáček, s tím teď řešíme, že bychom vzali nějaké archivy, protože já jsem na ten Donbas jezdil opakovaně. Takže bychom vzali archivy z minula a nějak jsme to srovnali. Protože mi přijde, že se na tu válku začíná zapomínat a začíná to vypadat dost podobně. Pokud jde o začátek války, tak mi tam volali asi 3 lidi, jestli nechci dělat kameramana pro televizi, a byl to ten moment, kdy před Kyjevem stála kolona tanků a my každý den sledovali, jestli Zelenský ještě žije. Já jsem to odmítl tam jet, protože jsem zjistil, že válečná novinářina není nic pro mě. K tomu došlo, když jsem ještě 14 dní po natáčení dokumentu zůstal na Ukrajině a viděl jsem, jak ta válka vypadá. Natočil jsem zvuky létajících kulek a střel. To byl důvod, proč jsem to odmítl. Tady ten zážitek v blízkosti těchto válečných nesmyslů mě vedl k tomu, že jsem odmítl tam jet. Pak jsem tam znovu jel až teď na podzim. Ale v prvních dnech války jsem neměl potřebu tam jet a nechat se tam zabít. Předtím ta fronta někudy vedla, ale jako by stála na místě. A bylo jasné, že když jste stáli třeba 10 kilometrů od ní, tak na vás nic nepřiletí. Ale když jste se přibližovali, tak jste věděli, že už to je nebezpečný, tak jste se podle toho chovali. Ale teď jak jsou ty drony a balistický střely, tak je aplikace, která vám hlásí, když je poplach. Já jsem si to zapnul, když jsem byl v Nikolajevu a čtyřikrát za noc mě to vzbudilo, že je poplach. Tak jsem to smazal a odinstaloval. Protože to nemá cenu. Když vám to třikrát za noc zahouká a já bych měl běžet do krytu. Prostě nikdo v těch krytech většinou není. Ale nemyslím si, že je to tam teď nějaký extra nebezpečný.

Jak vás zkušenost s válkou změnila? A co na vaše návštěvy Ukrajiny říká vaše rodina?

Já asi nevím, jestli mě to zásadně změnilo. Asi v tom pohledu, že dřív mi přišlo asi „cool“ jezdit do těch válečných oblastí a dělat válečnou novinářinu. Ale ono to vlastně až tak hustý není. Osobnostně jak mě to změnilo nevím, to vám asi neodpovím. A rodině vlastně nic jiného nezbylo než si na to zvyknout. Tenkrát jsem s sebou bral bráchu, a to bylo divné, když jsem měl za něj zodpovědnost. A rodiče o tom moc nechtěli slyšet to vyprávění. Ale oni stejně vědí, že mi to nemůžou zakázat a já jim to ani netajím. Když jsem ale přemýšlel, že pojedou do Chersonu, tak to jsem přemýšlel, že jim neřeknu, to ale nakonec stejně nedopadlo.

Lvov a Kyjev jsou teď vlastně docela v pohodě, klidně si tam zajed'te. Nemyslím si, že by to bylo nějaký nebezpečný, ale spíš je to divný. Myslím, že je zajímavý si zažít, jak je to divný, když se rozhoukají ty sirény.

Když přemýšlím, jak pojmenuju ten nový dokument, tak ho asi pojmenuju „když to spadne, tak to spadne“ to byla první věc, kterou mi po příjezdu tam řekl taxikář. Oni to tam říkají všichni.

